

УДК 35:347.965.42

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3\(45\)-140-150](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3(45)-140-150)

Василенко Надія Володимирівна доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри управління та адміністрування, КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти», тел.: (067)431-89-80, <https://orcid.org/0000-0002-1087-4591>

Халецький Андрій Вікторович кандидат наук з державного управління, доцент кафедри управління та адміністрування, КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти», тел.: (050) 368-21-46, <https://orcid.org/0000-0001-7435-765X>

Шевчук Олександр Олександрович здобувач ДФ аспірантури за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування, КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти», тел.: (067) 433- 67-74, <https://orcid.org/0009-0001-5864-5819>

МОДЕЛІ МЕДІАЦІЇ: ПРАКТИКА ТА МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Анотація. У статті проаналізовано наукові підходи до класифікацій моделей медіації; показано яким чином в рамках однієї процедури можна виокремити різні моделі, застосування яких залежить від таких елементів, як: характер спору, очікування сторін, стиль провадження процедури вибраним медіатором. Дослідили практичні уміння медіатора та навички пристосування моделі медіації до потреб і очікувань сторін. Наголошено, що моделі медіації варто розглядати як певну основу для виявлення та застосування на практиці різних медіаційних технологій, що дасть змогу сторонам конфлікту досягнути порозуміння, знайти оптимальне рішення. Встановлено, що окрім застосування медіації у міжнародних спорах, Держави-члени можуть застосовувати ці положення також у внутрішніх медіаційних процесах. Показано, що черговим кроком у поширенні медіації стало підписання 7 серпня 2019 р. в Сінгапурі Конвенції Організації Об'єднаних Націй «Про міжнародні угоди за результатами медіації» (United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation), відому як Сінгапурська конвенція про медіацію, яка набула чинності 12 вересня 2020 р. Україна стала однією із 46 країн, що підписали Конвенцію.

Така позиція України, на нашу думку, ще більше стимулює та сприяє подальшому розвитку медіації у нашій державі через уже законодавче закріплення процедури медіації. Після багатьох років застосування медіації в

системі common law, а також щораз частішого використання в системі континентального права розпочалася дискусія про те, чи медіація є процедурою з чіткими принципами, чи, як неформальна процедура, може набувати відмінних форм, верифікованих залежно від елементів, наприклад культурних, які виникають зі специфіки вирішення спорів на певній території, або від різновиду самого спору в інших моделях.

Досліділи, що в у загальнозастосовуваних моделях медіації саме можна простежити вплив культури, філософії держави, котра робить акцент на визначену мету, якою є вирішення конкретного спору та взяття до уваги інтересів сторін.

Ключові слова: медіація, медіатор, магістратура, модель медіації, публічне управління, публічний службовець, процедура медіації, спір, переговори.

Vasylenko Nadiya Volodymyrivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Management and administration, KZVO "Vinnytsia Academy of Continuing Education", tel.: (067) 431-89-80, <https://orcid.org/0000-0002-1087-4591>

Khaletsky Andriy Viktorovych Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor of the Department of Administration and administration, KZVO "Vinnytsia Academy of Continuing Education", tel.: (050) 368-21-46, <https://orcid.org/0000-0001-7435-765X>

Shevchuk Oleksandr Oleksandrovych is a graduate of postgraduate studies in the specialty 281 Public administration and administration, KZVO "Vinnytsia Academy of Continuing Education", tel.: (067) 433-67-74, <https://orcid.org/0009-0001-5864-5819>

MEDIATION MODELS: PRACTICE AND MECHANISM IN PUBLIC ADMINISTRATION

Abstract. The article analyzes scientific approaches to the classification of mediation models; it is shown how different models can be distinguished within the framework of one procedure, the application of which depends on such elements as: the nature of the dispute, the expectations of the parties, the style of conducting the procedure by the chosen mediator. The practical skills of the mediator and the skills of adapting the mediation model to the needs and expectations of the parties were studied. It is emphasized that mediation models should be considered as a certain basis for the identification and practical application of various mediation

technologies, which will enable the parties to the conflict to reach an understanding and find an optimal solution. It has been established that in addition to the application of mediation in international disputes, Member States may also apply these provisions in internal mediation processes. It is shown that the next step in the spread of mediation was the signing of the United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation on August 7, 2019 in Singapore, known as the Singapore Convention on Mediation, which entered into force on September 12, 2020. Ukraine became one of the 46 countries that signed the Convention.

Such a position of Ukraine, in our opinion, further stimulates and contributes to the further development of mediation in our country due to the already legislative consolidation of the mediation procedure. After many years of using mediation in the common law system, as well as its increasingly frequent use in the continental law system, a debate has begun about whether mediation is a procedure with clear principles or, as an informal procedure, it can take different forms, verified depending on elements such as cultural, which arise from the specifics of dispute resolution in a certain territory, or from the type of dispute itself in other modes. It was studied that in the generally applicable models of mediation, it is possible to trace the influence of the culture and philosophy of the state, which emphasizes a specific goal, which is the resolution of a specific dispute and taking into account the interests of the parties.

Keywords: mediation, mediator, master's degree, model of mediation, public administration, public official, mediation procedure, dispute, negotiations.

Постановка проблеми. Вивчення результатів впровадження реформи в державному управлінні показала, що в сучасних умовах ми маємо передбачити, що підготовка публічних службовців залежить від рівня розвитку професійних компетентностей учасників переговореного процесу, зокрема і спеціальну їх підготовку як фахівців (медіаторів).

Практика підготовки публічних фахівців (медіаторів) в умовах магістратури надала можливість з'ясувати, що хоч ідея наявності різновидів медіації (так званих моделей або типів) була прийнята світовим співтовариством, проте основні моделі медіації, які часто досліджуються науковцями, були сформовані на теренах Північної Америки, Австралії та країн Європейського Союзу,

У цих моделях загальним є вплив культури індивідуалізму на визначену мету, якою є вирішення конкретного спору та взяття до уваги інтересів сторін. У загальнозастосовуваних моделях медіації лише останніми роками простежується вплив культури, релігії і філософії країн Сходу [1, С. 39].

Вивчення і класифікація моделей медіації має важливе практичне й теоретичне значення як для медіаторів, так і для сторін, які братимуть участь

у медіації. Це дасть змогу виявити найбільш прийнятні сфери застосування моделі медіації, медіатор матиме змогу побудувати діяльність так, щоб отримати позитивний результат роботи, а сторони зможуть спроектувати собі перебіг примирювальної процедури та її результат. Варто зазначити, що ще у 1980-х роках у США було підняте питання щодо виокремлення видів медіації, характеристики різних моделей проведення медіацій

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зростання інтересу як науковців так і практиків до процедури медіації як альтернативного способу вирішення спорів. Дослідженню різних аспектів медіації присвячені праці відомих українських і зарубіжних науковців, зокрема: О. Аллахвердової, А. Біцай, Н. Бондаренко-Зелінської, А. Гайдука, Н. Грень, Н. Давиденко, Г. Добриніної, Г. Єрмоєнко, В. Жмудь, С. Калашнікової, Т. Кисельової, З. Красіловської, Н. Крестовської, Н. Мазаракі, О. Можайкіної, О. Носирєвої, М., Подковенко Т. Поліщука, О. Спектор, Т. Шинкар, І. Ясиновського та інших, які виокремили види медіації, які характерні для різних моделей проведення медіацій. Незважаючи на значний інтерес до медіації як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, нині немає єдиної чітко визначеної класифікації моделей медіації. У різних країнах процедура медіації розуміється і проводиться по-різному.

Тому метою статті є дослідження різних моделей проведення медіацій, відзначення певних переваг моделі спільного посередництва для підготовки фахівців (медіаторів) в умовах магістратури.

Виклад основного матеріалу. Результатом дослідження наукових джерел стало твердження, що, спільними рисами різноманітних видів медіації, можна виділити її окремі моделі. Ця класифікація виокремлює моделі медіації з урахуванням таких елементів, як: особа медіатора, характер, вид спору, а також очікування сторін [2, С. 110]. Відповідно до змісту медіації, роль медіатора, тобто неупередженої та нейтральної третьої сторони, полягає насамперед у наданні сторонам допомоги у: спілкуванні, визначенні кола їхніх інтересів та сприяння у досягненні взаємоприйняттого рішення.

Крім того, ми дослідили, що вирішальне значення при підготовці фахівців (медіаторів) в умовах магістратури мають інструменти та прийоми, а також стиль, якому надає перевагу медіатор. Взявши до уваги ці фактори, ми також визначили багато видів медіації, але залишає цей каталог моделей медіації відкритим [1, С. 39].

Так Н. Мазаракі у дослідженні «Теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні» наголошує, що універсальність та гнучкість процедури медіації, що також сприймається як перевага такого методу вирішення спорів, зумовлює широкий вибір підходів, моделей, побудови медіаційної процедури, ролі медіатора тощо [3, С. 12]. На актуальність та

необхідність законодавчого врегулювання процесу медіації звертає увагу і О. Кармаза, вказуючи, що це сприятиме швидкому вирішенню цивільних, господарських, сімейних, трудових чи адміністративних спорів, без залучення коштів із державного чи місцевих бюджетів, зменшить кількість навантаження справ у суді на суддю, підвищить рівень довіри населення до суду, розширить повноваження нотаріусів, а домовленості, досягнуті в процесі медіації, будуть дотримуватися [4, С. 28].

Варто погодитися із А. Біцай, котра під терміном «модель медіації» розуміє абстрактну теоретичну конструкцію, яка відображає процедурні особливості проведення медіації (добровільність чи обов'язковість), рівень інтеграції у судову систему держави, типу переговорів між сторонами, які конфліктують, у поєднанні з медіативною технікою медіатора та обсягу компетенції медіатора під час проведення процедури з врегулювання конфлікту [5, С.86]. Зазначений підхід практики враховують наявні критерії для виокремлення тих чи інших моделей медіації, зокрема і досвід інтеграції у судову систему держави розрізняють, які є основою судової моделі медіації.

Залежно від інтеграції у судову систему держави розрізняють присудову та позасудову моделі медіації. Відзначено, що присудова медіація (court-related) – це самостійна модель медіації, яка інтегрована у судову систему держави. У наукових джерелах, залежно від ролі судді у процедурі медіації, зустрічається кілька підходів до розуміння цих моделей, які ми маємо врахувати у моделі підготовки фахівців (медіаторів).

Відповідно до першого (присудового) підходу медіатор безпосередньо повинен проводити процедуру посередництва за умов, передбачених процесуальним законодавством. Прихильники іншого підходу (позасудового) визначають процедури, проведення яких здійснюється відповідно до рекомендацій чи постанов судді після прийняття до свого провадження відповідної справи, а також як обов'язковий досудовий порядок відповідно до приписів закону. Тобто достатньо, щоб суддя лише ініціював медіацію, а його безпосередня участь не є обов'язковою [5, С. 86–87].

Наприклад, у Канаді в Апеляційному суді Квебека медіацію вправі проводити судді. За сторонами зберігається право вибору – звернутися до приватного медіатора, який бере участь у програмі судової медіації, або до судді-медіатора; – адвокатська медіація. Роль медіатора виконує особа, яка має право на зайняття адвокатською діяльністю. Наприклад, в Італії асоціації адвокатів мають право створювати свої організації з надання послуг медіації. Окрім того, організації, внесені до реєстру, можуть пропонувати свої послуги в режимі «онлайн» [6, С. 233]; – нотаріальна медіація. Нотаріус як медіатор допомагає сторонам, що конфліктують, досягти згоди та належним чином оформити домовленість. Такий вид медіації є не дуже популярним, хоча й

існує у деяких країнах; – професійна медіація. У більшості країн є співтовариства медіаторів, діяльність яких регулюється внутрішнім актом. Варто зазначити, що на практиці саме професійна медіація показує доволі високу ефективність [7, С. 95].

З досвіду реалізації присудової медіації можна виокремити такі підходи:

1) залучення для проведення медіації спеціалізованих організацій або приватно практикуючих медіаторів («приватна медіація в рамках судового процесу»);

2) проведення медіації співробітниками суду, в тому числі суддями («медіація інкорпорована у судовий процес»);

3) проведення медіації безпосередньо суддею, який розглядає справу (інтеграція медіативної технології у судовий процес) [8, С. 125].

Саме судова медіація впровадила два види медіації: обов'язкова і добровільна. Впровадження обов'язкової медіації суддя своїм рішенням призупиняє слухання по справі і дає сторонам час на звернення до медіатора. За такої моделі медіації сторони зобов'язані спробувати домовитися щодо вирішення правового конфлікту, взяти участь у медіативному процесі, хоча неможливо передбачити результат.

Добровільна судова медіація передбачає право вибору сторін щодо вирішення їхнього конфлікту, суддя лише рекомендує звернутися до медіатора, а сторони приймають остаточне рішення [9, С.16–17]. Позасудова медіація передбачає такий порядок вирішення спору між сторонами, який проводить незалежна, третя сторона (зовнішній медіатор), який у досудовому порядку намагається допомогти сторонам досягти згоди [10, С. 23].

Така процедура дає змогу сторонам, що конфліктують, не тільки зберегти значний обсяг власних повноважень в процесі проведення переговорів, а й одночасно високі шанси на сприятливе вирішення конфлікту. Медіаторами під час позасудової медіації є особи, які пройшли навчання з основ медіації, зокрема і в магістратурі за спеціальністю Публічне управління та адміністрування, та отримали відповідний сертифікат про право займатися медіацією. З урахуванням взаємодії між розглядом конфлікту в судовому порядку і медіації Ф. Стіффек виокремлює три типи медіації:

1) приватна медіація, яка повністю незалежна від судових розглядів і часто проводиться без подальшого розгляду спору в судовому порядку;

2) медіація, пов'язана з участю органу судової влади, яка зніщується судом, але подальше її проведення проводиться без подальшої участі суду;

3) судова медіація, яка більш суттєво пов'язана з судом як з місцем проведення такої процедури і персоналом, який її проводить. Проте навіть у судовій медіації не бере участь суддя, який здійснює повноваження щодо конкретної справи, за суттю якої проводиться процедура медіації [11].

Ми погоджуємося з думками науковців Річарда Фолкнера, Корбета Хейзелграв-Спаріна і Дж. Томаса, які виокремлюють 4 основні моделі залежності від ролі медіатора у процедурі медіації та врахували їх сучасну назву, а саме:

1) «модель рятувальника», де в ролі медіатора є особа, яка, як правило, не має спеціальних професійних знань і навичок в предметах спорів і намагається утримати клієнтів за будь-яку ціну від звернення до органів судової влади. Така модель є ефективною для вирішення дрібних спорів і конфліктів;

2) «модель нейтралітету», у якій медіатор відіграє роль посередника, який є третьою стороною у спорі. Медіатор у такому разі розробляє рішення спору і пропонує його сторонам. Такий підхід до проведення процедури медіації часто створює проблеми в сприйнятті сторонами нейтралітету, вони вже не відчують його повністю;

3) «модель маніпулятора», яка передбачає, що медіатор доволі сильно маніпулює сторонами і може навіть вдаватися до обману однієї зі сторін для того, щоб досягти врегулювання спору, а також її заплутування або залякування. Така форма медіації є однією з найстаріших;

4) «модель організатора», у якій медіатор виступає як організатор вирішення спору (найбільш сучасна модель медіації) [12, С.62]. У дослідженні ми підтримуємо підготовку магістрів (фахівців медіаторів) за «моделлю організатора».

I. Шамір виокремлює такі моделі здійснення процедури медіації:

а) модель спільного посередництва;

б) модель одного медіатора;

в) модель комісії медіаторів [13, С. 27]. Серед яких ми виокремлюємо модель «спільного посередництва», яку поєднали з моделлю «організатора».

У цьому процесі насамперед ми визначили важливим можливість співпраці медіаторів. Відповідно до кількості медіаторів, які беруть участь у процедурі примирення ми виокремлюємо: медіацію з одним медіатором та колективну медіацію. За складом учасників розрізняють: двосторонню (дві сторони, які конфліктують) та багатосторонню медіації (для вирішення конфлікту необхідне примирення трьох та більше сторін). У Зауваженнях про розвиток медіації, примирення та суміжних альтернативних засобів вирішення спорів, що були розроблені правовим відомством Гаазької конференції, зазначається, що медіація за форматом зв'язку між сторонами конфлікту поділяється на дві моделі: пряму та непряму [14, С. 5].

Залежно від того, хто виконує роль медіатора, виокремлюють і моделі медіації. У деяких країнах медіація розглядається як частина судочинства, тому її проводить суддя, який отримав на це відповідне доручення та має

відповідну підготовку, навички та не відповідає за винесене рішення по справі. Тому ми запропонували у дослідженні модель «соціального посередництва», яка об'єднала модель «спільного посередництва» та модель «організатора», якості якої ми розглядаємо структуру з 4-х компонентів: соціального, економічного, політичного, культурного як систему матеріального так нематеріального результатів [15].

Отже, йдеться про формування інших факторів, без яких публічне управління складністю є неможливим – *довіра, знання та відповідні йому вміння, які ми врахували при підготовці фахівців (медіаторів) в умовах магістратури*. Це може сприйматися як декларація, якщо поза уваги залишається наступне [16]:

- По-перше, означені фактори впливають на життєздатність суспільства та держави. Так само, як фактори економічні або політичні.
- По-друге, ці фактори не виникають самі по собі, вони є результатом певної діяльності.
- По-третє, ця діяльність має бути стратегічно зумовленою.

Тут йдеться про специфічну діяльність – *соціальне посередництво* [15;16;17].

Його розлога характеристика може виглядати так – створення умов задля безпечного життя через управління конфліктною складністю та конструювання горизонтальних і вертикальних суспільних відносин.

Але однією фразою завдання соціального посередництва можна позначити в наступній спосіб – *конструювання відносин у конфлікті*.

Цим визначаються задачі, що стоять перед соціальними посередниками:

1. Створення умов, за яких над безпекою працюють громадяни у взаємодії з громадянами та громадяни у взаємодії із владою.
2. Ця взаємодія може і має бути конфліктною, бо це природно. Природно також, що конфлікти можуть призвести до насильства в різних його проявах. Але безпека можлива лише на підставі запобігання насильству через управління конфліктами та їхню трансформацію задля створення нових, конструктивних взаємодій з медіатором.
3. Управління конфліктами та їхня трансформація можливі лише за умов організованих комунікацій.
4. Організація комунікацій неможлива без обміну інформацією як передумови переговорних процесів, що лежать в основі обговорення та ухвалення рішень.
5. Обмін інформацією не є самоціллю. Він потрібен для гармонізації суджень та створення спільного поля знань. Або того, що в широкому обігу називають «спільною мовою».
6. Організація, на основі спільного поля знань, спільної діяльності як простору, в якому відбувається взаємодія громадян з громадянами та громадян із владою.

7. Фіксація результатів спільної діяльності та створення умов задля розвитку спільного результату.

Ці задачі не є абстракцією. Але їх зусилля об'єднує одно – подолання дефіциту комунікацій задля спільних рішень у конфліктній взаємодії в умовах медіації [18].

Висновок. Таким чином ми зазначили, що медіація є непростою процедурою та потребує спеціальної підготовки в умовах магістратури за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування, а модель «спільне посередництво» має певні переваги, але лише в тому разі, якщо всі медіатори вміють працювати разом, знають, як працювати разом, і хочуть працювати разом.

Саме враховуючи вміння, бажання і можливість працювати разом, вони доповнюють один одного, мають можливість розподілити між собою завдання, виробити стратегію вирішення спору разом, а також порівняти своє сприйняття інформації, яку надали сторони. Модель одного посередника є більш ефективною порівняно з попередньою в тому разі, якщо медіатори не знайомі один з одним та звикли працювати окремо. Така модель «соціального посередництва» медіації є найбільш популярною та застосовується у різних випадках.

Однак таке твердження є дискусійним, оскільки під час медіативної практики важко зрозуміти, який випадок є складним, а який ні. Також викликає необхідність в подальшому виокремлення моделі «спільного посередництва» з різними іншими моделями медіаторів, оскільки йдеться про спільне ведення процесу медіації.

Література:

1. Gmurzyńska E. Mediacja w sprawach cywilnych w amerykańskim systemie prawnym. Zastosowanie w Europie i Polsce, Warszawa 2007. 424 s.
2. Gmurzyńska Ewa, Morek Rafał. Mediacje. Teoria i praktyka. Warszawa : Oficyna a Wolters Kluwer business. 2014. 492 s.
3. Мазаракі Н. Теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2019. 40 с.
4. Кармаза О. Інститут медіації: основні концепції розвитку. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 2. С. 24–28.
5. Біцай А. В. Моделі медіації у світі та перспективи для України. Право і суспільство. Цивілістика. 2013. № 6. С. 85–89.
6. Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах. Право України. 2011. № 11–12. С. 225–236.
7. Ясиновський І. Г. Характеристика моделей медіації в розвинутих країнах. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2014. № 4. С. 94–98.
8. Калашникова С. И. Медиация в сфере гражданской юрисдикции. Москва : Инфороник-Медиа, 2011. 304 с. URL: <http://mosmediator.narod.ru/index/0-1604> (дата звернення: 12.09.2020).

9. Ристин Г. Ещё не всё потеряно... Альтернативное разрешение споров на уровне апелляции. Медиация и права. 2010. № 4. С. 16–17.
10. Жмудь В. Запровадження процедури медіації (примирення) у законодавстві України. Відновне правосуддя в Україні. 2008. № 2 (10). С. 23–25.
11. Денисенко С. В. Структурний аналіз медиационних процедур. Наука и образование: хозяйство и экономика; предпринимательство; право и управление. 2012. № 4. URL: <http://www.journal-nio.com/index.php?id=1218> (дата звернення: 15.09.2020).
12. Лабутина М. В. Модели медиации. Вестник Самарского государственного экономического университета. Правовое регулирование социально-экономических отношений. 2012. № 7 (93). С. 61–64.
13. Shamir Y. Alternative dispute resolution approaches and their application / Israel Center for Negotiation and Mediation (ICNM). 43 p. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.468.2176&rep=rep1&type=pdf> (дата звернення: 15.09.2020).
14. Грень Н. Переваги присудової медіації для реалізації права на справедливий суд. Jurnalul juridic national: teorie și practică. 2016. № 1/2 (17). С. 5–7.
15. Лабутина М. В. Модели медиации. Вестник Самарского государственного экономического университета. Правовое регулирование социально-экономических отношений. 2012. № 7 (93). С. 61–64.
16. Шинкар Т.І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 220 с.
17. Давиденко Н. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів в Україні. Юридична газета. 2015. № 46. С. 21.
18. Rezvorovych, K. (2023). INTERNATIONAL NORMS AND THEIR ROLE IN THE GENDER VECTOR OF UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD: ANALYSIS OF SOCIAL, ECONOMIC AND POLITICAL ASPECTS. PHILOSOPHY, ECONOMICS AND LAW REVIEW. 2023. Volume 3, no. 2. P. 137–146. https://phelr.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/3_2/PhELR_3_2-137-146.pdf

References:

1. Gmurzyńska, E. (2007). *Mediacja w sprawach cywilnych w amerykańskim systemie prawnym*. Zastosowanie w Europie i Polsce, Warszawa [in Poland].
2. Gmurzyńska, Ewa, Morek, Rafał (2014). *Mediacje. Teoria i praktyka*. Warszawa : Oficyna a Wolters Kluwer business [in Poland].
3. Mazaraki, N. (2019). Teoretiko-pravovi zasadi zaprovadzhenja mediacii v Ukraïni [Theoretical and legal foundations of the introduction of mediation in Ukraine]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kiïv [in Ukrainian].
4. Karmaza, O. (2017). Institut mediacii: osnovni koncepcii rozvitku [Institute of mediation: basic concepts of development]. *Pidpriemnictvo, gospodarstvo i pravo - Entrepreneurship, economy and law*, 2, 24–28 [in Ukrainian].
5. Bicaj, A. V. (2013). Modeli mediacii u sviti ta perspektivi dlja Ukraïni [Models of mediation in the world and prospects for Ukraine]. *Pravo i suspil'stvo. Civilistika - Law and society. Civics*, 6, 85–89 [in Ukrainian].
6. Kisel'ova, T. (2011). Pravove reguljuvannja vidnosin iz nadannja poslug mediacii u zarubizhnih kraïnah [Legal regulation of mediation services in foreign countries]. *Pravo Ukraïni - Law of Ukraine*, 11–12, 225–236 [in Ukrainian].
7. Jasinovskij, I. G. (2014). Charakteristika modelej mediacii v rozvinutih kraïnah. Juridichnij visnik [Characteristics of mediation models in developed countries]. *Povitrijane i kosmichne pravo - Legal Bulletin. Air and space law*, 4, 94–98 [in Ukrainian].

8. Kalashnikova, S. I. (2011). *Mediacija v sfere grazhdanskoj jurisdikcii [Mediation in the sphere of civil jurisdiction]*. Moskva : Inforonik-Media Retrieved from <http://mosmediator.narod.ru/index/0-1604> [in Russian].
9. Ristin, G. (2010). Eshhjo ne vsjo poterjano... Al'ternativnoe razreshenie sporov na urovne apeljacij [Not all is lost yet... Alternative dispute resolution at the level of appeals]. *Mediacija i prava - Mediation and rights*, 4, 16–17 [in Ukrainian].
10. Zhmud', V. (2008). Zaprovdzhennja proceduri mediacii (primirennja) u zakonodavstvi Ukraïni [Introduction of the mediation (conciliation) procedure in the legislation of Ukraine]. *Vidnovne pravosuddja v Ukraïni - Restorative justice in Ukraine*, 2 (10), 23–25 [in Ukrainian].
11. Denisenko, S. V. (2012). Strukturnij analiz mediacionnyh procedur [Structural analysis of mediation procedures]. *Nauka i obrazovanie: hozjajstvo i jekonomika; predprinimatel'stvo; pravo i upravlenie - Science and education: economics and economics; entrepreneurship; law and management*, 4. Retrieved from <http://www.journal-nio.com/index.php?id=1218> [in Ukrainian].
12. Labutina, M. V. (2012). Modeli mediacii [Models of mediation]. *Vestnik Samarskogo gosudarstvennogo jekonomicheskogo universiteta. Pravovoe regulirovanie social'no-jekonomicheskikh otnoshenij - Bulletin of the Samara State University of Economics. Legal regulation of social and economic relations*, 7 (93), 61–64 [in Russian].
13. Shamir, Y. Alternative dispute resolution approaches and their application []. *citeseerx.ist.psu.edu* Retrieved from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.468.2176&rep=rep1&type=pdf> [in English].
14. Gren', N. (2016). Perevagi prisudovoï mediacii dlja realizacii prava na spravedlivij sud [The advantages of judicial mediation for the realization of the right to a fair trial]. *Jurnalul juridic national: teorie și practică - Jurnalul juridic national: theory and practice*, 1/2 (17), 5–7 [in Ukrainian].
15. Labutina, M. V. (2012). Modeli mediacii [Models of mediation]. *Vestnik Samarskogo gosudarstvennogo jekonomicheskogo universiteta. Pravovoe regulirovanie social'no-jekonomicheskikh otnoshenij - Bulletin of the Samara State University of Economics. Legal regulation of social and economic relations*, 7 (93), 61–64 [in Russian].
16. Shinkar, T.I. (2017). Zastosuvannja mediacii v administrativnomu sudochinstvi: vitchiznjanij ta zarubizhnij dosvid [Application of mediation in administrative proceedings: domestic and foreign experience]. *Candidate's thesis*. Kiïv [in Ukrainian].
17. Davidenko, N. (2015). Mediacija jak al'ternativnij sposib virishennja sporiv v Ukraïni [Mediation as an alternative method of dispute resolution in Ukraine]. *Juridichna gazeta - Legal newspaper*, 46, 21 [in Ukrainian].
18. Rezvorovych, K. (2023). INTERNATIONAL NORMS AND THEIR ROLE IN THE GENDER VECTOR OF UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD: ANALYSIS OF SOCIAL, ECONOMIC AND POLITICAL ASPECTS. *PHILOSOPHY, ECONOMICS AND LAW REVIEW*. 2023. Volume 3, no. 2. P. 137–146. https://phelr.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/3_2/PhELR_3_2-137-146.pdf